

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ СИСТЕМНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Маркін Олексій Михайлович

студент, гр. М-21

Сумський державний університет

В умовах воєнного стану та тривалої економічної нестабільності в Україні питання системного управління підприємствами набуває особливої актуальності. Постійні ризики, пов'язані з бойовими діями, руйнуванням інфраструктури, коливанням ринку та невизначеністю зовнішнього середовища, змушують бізнес шукати більш гнучкі та адаптивні моделі управління. Методичні підходи та сучасний інструментарій системного управління відіграють важливу роль у забезпеченні стабільного функціонування підприємств, оскільки дають можливість комплексно аналізувати внутрішню діяльність організації, враховувати вплив зовнішнього середовища та оперативно адаптувати управлінські рішення до змін ринку (Robbins & Coulter, 2022).

Методичні підходи до системного управління підприємством визначають логіку прийняття рішень і формують основу для поєднання теорії з практикою. Системний підхід формує комплексне уявлення про підприємство як про взаємопов'язану систему, у межах якої зміни в одному елементі впливають на функціонування інших складових. Особливого значення такий підхід набуває в умовах воєнного стану та підвищених ризиків, оскільки дозволяє підтримувати узгодженість управлінських процесів, адаптивність і стійкість діяльності підприємства (Daft, 2021). Процесний підхід концентрується на бізнес-процесах, їхній послідовності та результативності, що дає змогу підтримувати контроль над діяльністю навіть у кризових ситуаціях, коли важлива прозорість і чіткість виконання завдань (Теезе, 2022). Ситуаційний підхід орієнтує управління на конкретні обставини, дозволяючи швидко адаптувати рішення до умов, спричинених внутрішніми та зовнішніми потрясіннями, і тим самим забезпечує гнучкість та оперативність реагування (Воронкова & Бондаренко, 2021). Структурний підхід спрямований на оптимізацію організаційної структури, що допомагає уникати дублювання функцій, підвищувати керованість і забезпечувати ефективний розподіл ресурсів у складних умовах. Функціональний підхід, хоча й має традиційний характер, залишається актуальним завдяки чіткому розподілу управлінських функцій, проте його ефективність проявляється лише у поєднанні з іншими, коли він стає частиною комплексної моделі управління (Пушкар & Тарнавська, 2022).

Узгоджене використання цих підходів формує комплексну систему управління, яка забезпечує підприємству стійкість, адаптивність та здатність працювати навіть у надзвичайних умовах. Саме інтеграція системного, процесного, ситуаційного, структурного та функціонального підходів дозволяє сформувати модель управління, здатну витримати зовнішні потрясіння та підтримати конкурентоспроможність бізнесу.

У сучасних умовах воєнного стану та економічної нестабільності в Україні підприємства потребують практичних засобів, які дозволяють швидко оцінювати ситуацію та приймати обґрунтовані рішення. Інструментарій системного управління виконує саме цю функцію – він переводить теоретичні концепції у площину конкретних управлінських дій. Використання таких методів, як SWOT- та PEST-аналіз, система ключових показників ефективності, Balanced Scorecard та моделювання бізнес-процесів, забезпечує комплексний підхід до управління. Дані інструменти дозволяють одночасно аналізувати внутрішні та зовнішні фактори, контролювати результативність, узгоджувати стратегічні цілі з операційною діяльністю та оптимізувати бізнес-процеси.

Таблиця 1 – Основні інструменти системного управління підприємством

Інструмент	Призначення	Характеристика	Управлінський ефект
SWOT-аналіз	Оцінка внутрішніх і зовнішніх факторів	Визначає сильні та слабкі сторони, можливості й загрози	Формування стратегічних рішень
PEST-аналіз	Аналіз макро-середовища	Досліджує політичні, економічні, соціальні та технологічні чинники	Виявлення зовнішніх ризиків та прогнозування
KPI	Оцінка результативності	Система ключових показників ефективності	Контроль досягнення цілей
Balanced Scorecard	Стратегічне управління	Баланс фінансових і нефінансових показників	Узгодження стратегії та операційної діяльності
Моделювання процесів	Оптимізація бізнес-процесів	Візуалізація та аналіз внутрішніх процесів	Підвищення ефективності та прозорості управління

Як видно з таблиці, інструменти системного управління не є універсальними окремо, проте їхнє комплексне застосування створює єдину систему підтримки прийняття рішень. Для українських підприємств у воєнних умовах це означає можливість одночасно оцінювати ризики,

контролювати результативність та швидко адаптуватися до змін. Саме поєднання аналітичних, стратегічних і процесних інструментів забезпечує стійкість та конкурентоспроможність бізнесу навіть у кризовому середовищі.

Водночас слід зазначити, що ефективність використання зазначених інструментів залежить від рівня управлінської культури підприємства та якості доступних даних. У разі їх формального застосування без інтеграції в систему управління можливе зниження їхньої результативності та викривлення управлінських рішень.

Практичне застосування методичних підходів та інструментів системного управління проявляється у здатності підприємства швидко адаптуватися до змін середовища та зберігати внутрішню узгодженість процесів. Коли керівництво використовує системний підхід як основу, а процесний і ситуаційний як допоміжні, воно отримує можливість одночасно контролювати бізнес-процеси та реагувати на непередбачувані виклики. Поєднання інструментів, таких як SWOT- та PEST-аналіз, KPI та Balanced Scorecard, створює єдину систему підтримки управлінських рішень. Вона дозволяє не лише оцінювати ризики та можливості, а й узгоджувати стратегічні цілі з поточними діями, забезпечуючи прозорість і контроль результатів. Завдяки цьому підприємство отримує стійкість до зовнішніх потрясінь і здатність ефективно працювати навіть у кризових умовах, що сьогодні є критично важливим для українського бізнесу (Ponomarenko et al., 2021).

Окремо слід відзначити зростаючу роль цифровізації управлінських процесів, яка змінює характер застосування методичних підходів. Сучасні підприємства все частіше інтегрують CRM-, ERP-системи та аналітичні платформи, що дозволяє поєднувати процесний і системний підхід в єдиному інформаційному середовищі і підвищує точність управлінських рішень та зменшує вплив людського фактору (Ковтуненко & Янковець, 2022).

Таким чином, методичні підходи та інструменти системного управління формують єдину концептуальну основу сучасного менеджменту підприємства. Їх поєднання дозволяє забезпечити баланс між стратегічною гнучкістю та операційною стабільністю, що є ключовою умовою ефективного функціонування бізнесу в умовах невизначеності.

Підсумовуючи, у результаті дослідження методичних підходів та інструментарію системного управління підприємством встановлено, що сучасні умови господарювання, які характеризуються високим рівнем нестабільності та невизначеності, потребують застосування комплексних управлінських рішень. Системний підхід виступає базовою методологічною основою, що забезпечує цілісне сприйняття підприємства як єдиної системи взаємопов'язаних елементів та дає змогу оцінювати наслідки управлінських рішень на рівні всієї організації. При цьому процесний, ситуаційний,

структурний і функціональний підходи виконують допоміжну роль, забезпечуючи деталізацію управлінських процесів, адаптивність рішень і раціональний розподіл функцій, а їх узгоджене застосування формує інтегровану модель управління, здатну підтримувати стабільність і розвиток підприємства навіть у кризових умовах.

Дослідження інструментарію системного управління показало, що SWOT-аналіз, PEST-аналіз, KPI, Balanced Scorecard та моделювання бізнес-процесів утворюють взаємопов'язану систему аналітичної та управлінської підтримки, яка поєднує стратегічне планування з оперативним контролем і підвищує обґрунтованість управлінських рішень. Встановлено, що ефективність використання цих підходів і інструментів значною мірою залежить від рівня їх інтеграції в загальну систему управління підприємством, оскільки фрагментарне застосування знижує результативність, тоді як системна інтеграція забезпечує синергію управлінських дій і підвищує адаптивність підприємства до змін зовнішнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Ковтуненко, К. В., & Янковець, Т. М. (2022). Використання сучасних інструментів стратегічного управління підприємством в умовах нестабільного середовища. Економіка та суспільство, 39. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-58>
2. Пушкар, О. І., & Тарнавська, Н. П. (2022). Менеджмент організацій. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана.
3. Daft, R. L. (2021). Organization theory and design (13th ed.). Cengage Learning.
4. Ponomarenko, V. S., Pushkar, O. I., & Tridid, O. M. (2021). Strategic management of enterprise development under conditions of digital transformation. Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics.
5. Robbins, S. P., & Coulter, M. (2022). Management (15th ed.). Pearson.
6. Teece, D. J. (2022). Dynamic capabilities and strategic management: Organizing for innovation and growth. Oxford University Press.